

До 75-річчя від дня народження**ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ ГЛЕБА**

Юрій Юрійович Глеба, доктор біологічних наук, професор, академік НАН України, організатор, а нині — почесний директор Інституту клітинної біології і генетичної інженерії НАН України, академік-секретар Відділення загальної біології у 1988–1998 рр., член Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова (УТГіС), а в 1981–1986 рр. — віцепрезидент УТГіС, видатний український біолог, знаний фахівець у галузі клітинної інженерії рослин та генетики, здібний організатор науки народився 13 червня 1949 року у с. Шаланки Виноградівського району Закарпатської області.

Ю. Ю. Глеба у 1971 р. закінчив навчання на біологічному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка за спеціалізацією «генетика», у 1975 р. захистив кандидатську дисертацію в Інституті ботаніки ім. М. Г. Холодного АН УРСР за спеціальністю «фізіологія рослин, а докторську за спеціальністю «генетика» — в Ленінградському університеті у 1980 р., академік НАН України з 1988 р., звання професора отримав у 1989 р.

У 1975 р. Ю. Ю. Глеба організував і очолив в Інституті ботаніки АН УРСР Лабораторію цитофізіології та конструювання рослинної клітини, яка однією з перших у світі активно вивчала проблеми цитофізіології та клітинної інженерії рослин. Підсумком розширення досліджень в галузі біотехнології рослин і значної наукової цінності отриманих результатів стало створення у 1990 р. Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України на чолі з Ю. Ю. Глебою.

Академік Глеба — автор понад 200 наукових статей та книг, 50 патентів у галузі біотехнології та генної інженерії, отриманих у 25 країнах. Його наукові праці присвячено клітинній інженерії рослин. Він сформував в Україні, зокрема у Києві, всесвітньо відому наукову школу з біотехнології рослин, серед його учнів понад 40 кандидатів і докторів наук. Ним засновані та успішно функціонують кілька біотехнологічних компаній в США, ФРН та Литві, що в співпраці з українськими вченими розробляють нові виробничі процеси на основі рослин як продуцентів препаратів для медицини, харчування, та нові біоматеріали. «Київський період» наукової роботи Ю. Ю. Глеби був присвячений розробці фундаментальних основ клітинної інженерії рослин та першим у світі аналізам генетичних процесів, що супроводжують гібридизацію клітин. Основні досягнення пізнішого періоду зв'язані з розробкою транз'єнтних процесів виробництва рекомбінантних білків у рослинах, що характеризуються максимальною швидкістю і рівнем продуктивності, та розробкою нових біотехнологічних продуктів, таких як зареєстровані в США неантибіотикові білки, що дозволяють контролювати патогенні бактерії, які є стійкими до всіх відомих антибіотиків.

Засновник фундаментальних досліджень в галузі клітинної та генетичної інженерії рослин. Разом зі своїми колегами, учнями та послідовниками отримав пріоритетні результати в таких напрямках клітинної та генетичної інженерії рослин як створення асиметричних гібридів та цибридів томатів, картоплі, ріпаку, деяких видів родини бобових, отримання та аналіз рекомбінантних форм з новими наборами генів цитоплазми, гібридизація філогенетично віддалених видів рослин, вивчення організації та експресії генетичного матеріалу в гібридах, розробив методи мікроклонального розмноження *in vitro* для ріпаку, картоплі, пшениці, винограду, волоського горіху, розробив методику виділення та культивування протопластів деяких лікарських рослин — продуцентів біологічно-

активних речовин, генетичної трансформації вищих рослин. Уперше в СРСР отримав трансгенні рослини тютюну з використанням як *Agrobacterium tumefaciens*, так і прямої трансформації протопластів препаратами плазмідної ДНК. Окрім того, було розроблено оригінальні методи генетичної трансформації рослин з застосуванням мікроін'єкцій рослинних тканин плазмідними ДНК.

Цю методику запатентовано в різних країнах світу, даний патент є першим патентом з України в країнах Заходу в галузі генетичної інженерії рослин. В останні роки Ю.Ю. Глеба велику увагу приділяє новому напрямку біотехнології - пошуку нових фізіологічно активних речовин, які синтезуються рослинами. Такі речовини можуть стати основою нових фармацевтичних препаратів. Для здійснення такого пошуку під керівництвом Ю.Ю. Глеби створено банк зародкової плазми та колекцію екстрактів Світової флори.

Працював зав. відділом біотехнології компанії American Cyanamid, Princeton, USA (1992-1999). Засновник і виконавчий директор (1999-2015) компанії Айкон Дженетикс у м. Халле, ФРН (Icon Genetics GmbH, Halle, Germany). Засновник і виконавчий директор (2008-) компанії Номад Байосаєнс та Намбеван Біотех м. Халле, ФРН (Nomad Bioscience GmbH, Nomberton Biotech, Halle Germany). Велику науково-організаційну роботу проводив як академік-секретар Відділення загальної біології НАН України (1988-1998), член Міжнародної консультативної ради Міжнародного фонду Сороса, радник з наукових питань при Президенті України, член Державного комітету України по Державних преміях з науки і технологій, віце президент та член Президії УТ-ГіС. Він є членом низки редакційних колегій та редакційних рад авторитетних наукових журналів, у тому числі й українських, таких як «Цитология и генетика», «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів», «Bitechnologia Acta» тощо.

Активно працював та керував багатьма міжнародними науковими фондами: у Програмі ЮНЕСКО з біотехнології рослин (Париж), Міжнародному фонді Сороса (Нью-Йорк, Москва), Міжнародній Соросовській науково-навчальній програмі (Вашингтон-Москва), фонді Відродження (Київ), INTAS (Брюссель), EPSO (Брюссель) тощо. Член Європейської академії (1990), Німецької академії Леопольдіна (1991), Баварської академії наук (1992), Світової академії мистецтва та наук (1993).

Нагороджений медаллю Академії наук УРСР для молодих вчених (1975), орденом «Знак Пошани» (1981), Лауреат Державної премії СРСР

в галузі науки і техніки (1984), має нагороди «Зелена розетка за Європейську науку» Фонду Кьорбера (1989), Дослідницька премія Олександра фон Гумбольдта (1989), Державна премія України в галузі науки і техніки (1989) тощо.

Щиро вітаємо ювіляра зі святом! Бажаємо міцного здоров'я та нових успіхів у справі розвитку української та світової науки і технологій. З роси і води Вам, шановний Юрію Юрійовичу!

Президія Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова

Редколегія журналу «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів»